

GYERMEKLELKEK A PÁNYVÁN

PINTÉR LAJOS: *Bolondkocsi*.
Forum, Újvidék, 1977.

Pintér Lajos azok közé az írók közé tartozik, akiknek művei hosszú ideig kizárólag az újságok hasábjain és a rádió adásaiban éltek: humoreszkjei, bókversei, szatirikus írásai leginkább a Grimaszban jelentek meg, jeleneteit pedig az Újvidéki Rádió vidám együttese adta elő. 1974-ben aztán csaknem egyidejűleg két könyvvel mutatkozott be, mégpedig igen eltérő műfajú könyvekkel. A *Van benne valami* című kötetben humoros írásaiból adott közre válogatást, *Mélyvíz* címen pedig ifjúsági regényt írt. S aki azt várta, hogy az immár ismert és elismert humorista valami vidám hangvételi vagy akár szatirikus élű regénnyel jelentkezik, igencsak csalódhatott, mert e regényben egy lényegében realista eszközökkel dolgozó íróval találkozott, aki alapjában szabályos regényt írt. Kellems meglepetéssel állapíthattuk meg, hogy a szinte kizárólag rövid lélegzetű, apró újságműfajokban járatos író ebben az első regénykísérletében kellő biztonsággal bonyolította a cselekményt, ura tudott maradni egy hosszabb lélegzetű alkotás szerkezetének is.

Mindezekről a jórészt formai elemekről, valamint az ifjúsági regény nevelő hatásáról, illetőleg e hatás problematikus voltáról annak idején szolt is a kritika, de egy igen fontos tartalmi elemének, vonatkozásának úgyszólván semmilyen figyelmet nem szentelt, egyszerűen észre sem vette. Pedig a *Mélyvíz* egy olyan világról szolt, amelyről eleddig szinte nem is érkezett irodalmi szintű tudósítás. Az író ugyan csupán „egy bánáti kisfaluból jött fiú vallomását” ígerte, ám Tajti Andris nem egy átlagos falusi családból, környezetből jött, hanem egy anabaptista, tehát szektás családból! A magyar szociográfia a két háború között s később is foglalkozott a szektákkal, de szépirodalomban alig találjuk nyomát, nálunk pedig, a jugoszláviai magyar irodalomban éppen a *Mély-*

víz jelenti az első kísérletet e világ és főleg a benne vergődő, sínylődő gyermeklelkek írói ábrázolására. Ha szem előtt tartjuk, hogy egyéb negatív rekordok (csekély népszaporulat, magas öngyilkossági arányszám) mellett Vajdaságra a különböző vallási szekták (nazarénusok, anabaptisták, szombatosok, pünkösdisták, adventisták stb.) elterjedtsége, híveik nagy száma is jellemző, akkor semmiképpen sem elhanyagolható azoknak a gyermekeknek a száma, akiknek a lelke, alakuló tudata, formálódó személyisége ilyen zavaros mélyvízben küzd az egészségesebb létért vagy — nyomorodik el örökre. Mert ne feledjük, nem csupán az iskola tudományos világnézeti alapú és a család vallásos nevelése közötti egyszerű ellentétéről van itt szó; ez, mint tudvalévő, falusi paraszti környezetben még ma sem ritka dolog, sőt városban is előfordul. Tudni kell viszont, hogy a szekták hívei általában sokkal intenzívebb vallási életet élnek, mint a hagyományos hitfelekezetek hívei, sokkal szigorúbban veszik és tartják meg a szekta reguláit. Ez a vallásosság a szó teljes értelmében áthatja minden életmegnyilvánulásukat. Feltehetőleg onnan van ez, hogy míg a többi felekezetbe, hogy úgy mondjuk, általában beleszületnek az emberek, s a szokásokkal elvegyült vallási normákat több-kevesebb szigorúsággal betartják vagy elhanyagolják, a szektákhoz legnagyobbbrészt felnőtt korban csatlakoznak az emberek, önként, s annál nagyobb buzgalommal, sőt türelmetlenséggel, nemegyszer agresszivitással gyakorolják rendelkezéseit. Az is köztudott, hogy a szektáknak szinte minden egyes tagja egyúttal lelkes térítő is, a családon belül pedig, különösen a kis-, tehát iskolás korú gyermekekkel szemben egyenesen zsarnokian szigorú. Ha pedig a gyermek esze nyiladozni kezd más igazságok felé is az iskolai nevelés hatására, ha nem akar örökre lelki nyomor-

rékká válni, akkor mindenekelőtt a képmutatás, a kétlakiság vonásai fejlődnek ki benne.

Ez utóbbi úton indul el a *Mélyvíz* Tajti Andrisa is. De milyen áron! E szellemi-lelkiismereti terror embertelenségének szemléltetésére elegendő emlékeztetnünk arra a részletre, amelyben hősünk először próbál mozielőadást nézni — feltehetőleg egy ismeretterjesztő természetfilmet. A hagyományos hitfelekezetek legbigottabb hívei is esetleg némely, mondjuk, „valláserköcsi” szempontból kifogásolható filmtől próbálják eltiltani vagy távol tartani a gyermekeket, de hogy a mozi mint olyan — nemcsak ma, de akár a felszabadulás utáni években is — teljességgel tilos legyen, az nyilván elképzelhetetlen, hisz már a papok is tartanak filmelőadásokat a hittanra járó gyermekeknek, hogy a tea- és táncédelutánok, sportversenyek rendezéséről ne is beszéljünk. Tajti Andrisa azonban a beleszűkült hiedelem szerint „szentségtörésnek” tartja az iskolában, nyilván a tanítási tervben szereplő természetfilm megtekintését. „Ösztálytársaim között lapulva, behúzott nyakkal, dobogó szívvel, szinte tolvajként besurrantam az olajos padlójú moziterembe. Behúzódtam a sarokba, s amíg a zsvajgás tartott, arra gondoltam, még mindig nem késő visszalépnem... Az eddig soha nem látott tünemény feltűzelt és elkápráztatott, közben folyton arra kellett gondolnom, hogy elárultam szüleimet és istenemet. Az isten bűnbocsátó jóságára számítottam ugyan, de Ernő bácsi és a szüeim megtorlása nagyon is valószínűnek látszott.”

De Tajti Andrisának még ilyen félelmek, lelkifurdalások között sem adatott meg végignézni a filmet. Apja valahonnan — talán valamelyik még félénkebb „testvér” árukkodásából — értesült a fiú „szentségtörési” kísérletéről, s berontott a moziterembe. „A filmet hirtelen megszakították, felgyújtották a villanyt. Egy pillanatra a pad-sor alá akartam bújni, aztán magam sem tudom, mitől vezérelve, felálltam és elindultam az ajtó felé. Apám magánkívül rohant felém, elkapta csuklómat, s mint az olvasókönyvbéli bányász, aki az égő ház-ból az utolsó pillanatban menti ki

a bennrekedt gyermekeket, kivonszolt a moziteremből.”

Nem kétséges, hogy az égő házból gyermekéletet mentő bányász asszociációját annak az immár elferdülőben levő gyermekléleknek a félelme indítja el, aki csakugyan az isten és a szülők elárulásának hiszi egy mozielőadás megtekintését. S amint a vallási szigor a szülői szeretettel egybe-mosódva jelenik meg, természetesen a vigasztalás is ezt a köntöst ölti fel, az elkülönülésre, a többi gyerek közül való kiválásra serkentve a fiút. Tajti Andrist ugyanis a moziiban törtétek miatt csúfolják a többiek, amiktől ő érthetően igen szenved, s a nagy vértanúkra gondol. Édesanyja pedig Jézus megpróbáltatásaira emlékeztetve, így vigasztalja: „Nem a világi gyerekek között van a te helyed, hanem Jézus báránykái között.”

Számos ilyen részletet idézhetnénk még a *Mélyvízből*, melyek egytől egyig a pányván vergődő gyermeklélek szenvedéseit, a szektás közösség és az egészséges falu-társadalom közötti kiáltó ellentétet példázzák, valamint azokat a lelki sérüléseket, melyek a fenti összeütközés következményei. Hogy pedig e környezet, e zárt világ ábrázolásának hitelességét illetően semmilyen kételyeink nem támadnak, hogy az írónak sikerül lelkiismeretünket felkavarnia, felháborodásunkat kiváltania, az onnan van, hogy hősét mindvégig belülről ábrázolja, szinte kizárólag őt beszélgeti, az ő észjárását és gondolatmenetét követi. Látszólag tehát nem válik, nem távolodik el tőle, nem beszél, nem ítélik helyette. Mindezt az olvasóra bizza. Bizonyos, hogy a gyermekolvasók is az ilyen regényt szeretik, melyből nem hallik ki a felnőttek oktató-nevelő hangja, de épp ez a módszer biztosítja a történetből önként adódó pozitív nevelői hatás érvényesülését is.

Ezek után érthető érdeklődés előzte meg Pinter Lajos második ifjúsági regényét, a *Bolondkocsit*, amely Tajti Andris további sorsát ígérte, annak a kulcsát kívánta az olvasó kezébe adni, hogyan történhetett meg, hogy a mélyvízből feltört, középiszkolába, városba került fiú „ösztöndíjjal, a továbbtanulás és újságírói szárnypróbálgatás ki-

látásaival, tehetséges fejjel és tiszta szívvel rövid két év alatt mégis a javítóintézetben kötött ki”.

Az ösztöndíj elnyerésével, illetőleg elfogadásával a szülők részéről s a továbbtanuláshoz, városba költözéshez való hozzájárulással Tajti Andris feltörése a mélyvízből igen felgyorsul. Apja ugyan tesz még egy utolsó kísérletet arra, hogy fiát a szekta keretein belül tartsa, a városban is anabaptista testvérek-nél helyezze el teljes ellátásra, de rövidesen kiderül, hogy ez a kötelek igen laza. Csak a szállásadó asszony „testvér”, a férje iszákos nyugdíjas, a menyecske pedig, akitnek a férje börtönben van, fittyet hány a szektára, sőt kis híján szerelmi kalandba is bocsátkozik a serdülő fiúval. Természetes hát, hogy ez a környezet az iskola, a sakk-klub, majd az újságszerkesztőség befolyásával szemben teljesen hatástalan marad.

Érdekes módon az történik, hogy amilyen mértékben hősünk mentesül a szekta léleknyomorító terrorja alól, s a faluról városba került középiskolás diák, a némely tárgyakban (irodalom, matematika) kiemelkedő, másokban közepes vagy gyenge előmenetelt mutató, egyes területeken (sakk, újságírás) korát meghazudtoló kezdeti sikere-

ket elérő, már-már szokványosan rendhagyó serdülő ifjú életét kezdi élni, olyan mértékben csökken érdeklődésünk a sorsa iránt. Ezzel egyidejűleg előtérbe kerülnek az író korábban is meglevő, ám az érdekesítő történet és a szinte egzotikumszámba menő környezet mögötti háttérbe szorult fogyatékos-ságai is. A cselekménybonyolítás ugyan itt is elég ügyes, a kompozíció is meglehetősen egységes, de például a nyelv szürkeség, szintelensége már szembetűnő, talán azért is, mert míg az első kötetben legalább a szektások jellemzően kenetes beszéde egyes szereplők nyelvezetének valami sajátos, egyéni szint adott, ez itt a szektával együtt elenyészik. A legfőbb hiányosság azonban, hogy az író itt korántsem tudott olyan mértékben azonosulni hősével, mint az első kötetben, folyton a felnőtt író veszi át tőle a szót, s ezért sokkal kevésbé érezzük hitelesnek a történetet.

Ennek ellenére a *Bolondkocsi* igen olvasmányos, jó ifjúsági regény, s ha a *Mélyvízzel* felfokozott olvasói igénynek nem is mindenben felel meg, az ifjúsági regény-pályázat óta kissé meggyérült ifjúsági regények számát örvedetesen gyarapítja.

JUHÁSZ GÉZA

EMLÉKEZNI, HOGY AZ MÉGSE LEGYEN EMLÉKEZÉS

HOLTI Mária: *Bordásfal*.
Forum, Újvidék, 1976.

Mi árad ebből az ifjúsági regényből? Milyen „illat párolog puhán”? Talán az elmúlás fölött merengő nosztalgiaé: ahogy a fölnőtt egy szírtől visszatekint, s a gyermekkor meg a kamaszkor napját látja a völgy fái mögött leáldozóban. Egy párnázott világé is, amelyben senki sem igazán rossz, még ha a körülmények ilyen cselekedetekre kényszerítik. Végül az időtlenségé. A hősök Titus Liviust recitálnak és Ivo Andrićot olvasnak. A könyv tehát külön világot alkot, amelyben

a bennünket gúzsba kötő idő „nem ér”. Ha összevonjuk a kulcsszavakat: vágyakozás egy párnázott világ után, amely időtlenné meredt hasonlatosan a borostyánkőbe ágyazott növényi maradványokhoz.

Az illatoknak azonban nemcsak minőségük, hanem eredetük is van. Különféle anyagoknak ismérvei ők. Ezt az anyagot helyezzük most vizsgálódásunk gyújtópontjába. A nyelv töretlen, egészséges. Csak az 51. oldalon akadok makulányi tisztátalanságra. Éjszakai lepke helyett